

**BATMAN
AKADEMİ
DERGİSİ**

Batman Üniversitesi
İslami İlimler Dergisi

**BATMAN
ACADEMY
JOURNAL**

Batman University
Journal of Islamic Sciences

BATMAN AKADEMİ DERGİSİ

Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2619-9114

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı:2

Aralık-2021

MAKALE BİLGİLERİ

**Dinî Çocuk Edebiyatı Açısından Olağanüstü, Kurgu
ve Gerçeklik**

**In Terms of Religious Children's Literature Fantastic,
Fiction and Reality**

YAZAR

Osman Zahit ŞENER

Dr. MEB. zahidsener@outlook.com

Orcid: 0000-0001-5822-7636

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 24.10.2021

Makale Kabul Tarihi: 04.12.2021

Sayfa Aralığı: 487-515

Öz: Birçok edebi eser, eldeki verili ve yaşanan gerçekliğin ötesinde, bu gerçekliğin insanın duygu ve zihin dünyasında meydana getirdiği etkiler üzerinden kurgulanmıştır. Bu kurgusal yapı, somut gerçeklikle her zaman birebir uyuşmayabilir, hatta kimi zaman olağanüstü ve düşsel unsurlar içerebilir. Destan, efsane, masal, menakıp gibi geleneksel edebi türler ve modern bir tür olan fantastik, çoğu zaman mevcut gerçekliğin ötesinde insanın hayal gücünün yaratımı olan düşsel unsurlarla kurgulanmıştır. Bu düşsel ve olağanüstü kurguyu, birçok geleneksel dönem Türk İslam edebiyatı eserinde ve günümüz çocuk edebiyatı eserlerinde yaygın olarak görmek mümkündür. Bu çalışmada, öncelikle olağanüstü düzlemde kurgulanmış ve düşsel unsurlar içeren metinlerin Dinî çocuk edebiyatı açısından imkân ve sınırlılıkları değerlendirilmiştir. Çalışmada irdelenen ikinci konu, olağanüstü unsurlar içermeyen ve gerçeklik düzleminde kurgulanmış Dinî çocuk edebiyatı metinleri söz konusu olduğunda; bu metinlerdeki kurgunun gerçeklikle ilişkisinin veya dini kaynaklarla uyumunun nasıl değerlendirilmesi gerektiğidir. Bu noktada, peygamberler ve sahabeler gibi gerçek şahısların, gerçek olayların veya İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarına ilişkin dini içeriğin etrafında yapılacak bir kurguda, dini içeriğin kendine has özellikleri sebebiyle bazı sınırlamaların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sınırlılıklar konusunda; din eğitimi, temel İslamî ilimler, edebiyat, estetik ve çocuk edebiyatı gibi farklı disiplinlerin yaklaşımları doğrultusunda ortak bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Dinî çocuk edebiyatı, Olağanüstü, Kurgu, Gerçeklik.

Abstract: Many literary works have been fictionalized beyond the given and lived reality, over the effects of this reality on the emotional and mental world of people. This fictional structure may not always match the concrete reality exactly, and sometimes it may even contain fantastic and imaginary elements. Traditional literary genres such as epics, legends, fairy tales, hagiography and fantasy, which is a modern genre, are mostly fictionalized with fantastic elements that are the creation of human imagination beyond the existing reality. It is possible to see this fantastic and surreal fiction in many traditional Turkish-Islamic literature works and contemporary children's literature. In this study, first of all, the possibilities and limitations of the texts, which are fictionalized on a fantastic plane and contain imaginary elements, in terms of religious children's literature are evaluated. The second issue examined in the study is when it comes to religious children's literature texts that do not contain fantastic elements and are fictionalized on the plane of reality; how the relationship of fiction in these texts with reality or its compatibility with religious sources should be evaluated. At this point, in a fiction to be made around real persons such as prophets and companions, real events or religious content related to the principles of faith, worship and morality of Islam, it is seen that some limitations arise due to the unique characteristics of the religious content. Regarding these limitations; It is necessary to make a joint evaluation in line with the approaches of different disciplines such as religious education, Islamic sciences, literature, aesthetics and children's literature.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Religious Children's Literature, Fantastic, Fiction, Reality.

Giriş

Tüm dünya edebiyatlarında dini konuları işleyen edebi eserlerde, olağanüstülüklerin ve mucizelerin bulunması yaygın görülen bir durumdur. Çünkü dinler, mahiyetleri itibariyle insanın görünen maddi gerçekliği aşan sorularına da cevap verirler. Bu çalışmanın bir önceki kısmında da belirtildiği gibi, modern öncesi geleneksel dönemlerde birçok edebi türde olağanüstü öğelerin yaygın bir şekilde yer aldığı bir vâkiadır. Bugün olağanüstü veya düşsel olarak nitelenen birçok durumun modern öncesi dönemlerde genellikle hayatın içinde ve bilinmeyene dair cevaplar sunan bir işlevselliğe sahip olduğu söylenebilir.

Dini içeriğin sunduğu; peygamberlerin veya kutsal sayılan kişilerin hayatlarındaki olağanüstü haller ve mucizeler veya yaratılışla ilgili köken efsaneleri gibi konular; sadece ölçülebilir ve görünen maddi gerçekliğe bağlı olarak düşününen bir aklın kabullenmekte zorlandığı konulardır. Modern bilimsel düşüncenin, gerçek veya hakikat kavramlarına bakış açısıyla, dinlerin veya geleneksel kültürlerin bu kavramlara bakış açısı aynı değildir. Gerçeklik konusunda; doğru bilginin kaynağı olarak deney ve gözlemin haricinde vahyi veya dini kaynaklı sezgiyi kabul edip etmeme durumu inançla ilgili bir durumdur. Bu doğrultuda gerçeklik algısında pozitivizmin ön plana çıktığı modern dönemde; fantastik edebiyat türünün ortaya çıkışı ve gelişimi noktasında yapılan değerlendirmelere de bakıldığında, günümüz çağdaş edebiyatı içerisinde; ister dini kaynaklı olsun, ister insan hayal gücünün ürünü olsun tüm olağanüstü unsurların fantastik olarak adlandırıldığı görülmektedir.

1. Dinî Çocuk Edebiyatı Açısından Olağanüstü Unsurlar, Kurgu ve Gerçeklik

Çocuk edebiyatında, özellikle masallar veya fantastik tür vasıtasıyla olağanüstü unsurlar içeren bir kurgu sıkça karşılaşılan bir durumdur. Geçmişte ve günümüzde dini edebiyat içerisinde verilen eserlerde de, bu manada olağanüstü veya düşsel olarak adlandırılabilir unsurlar her zaman var olmuştur. Dini içeriğin çocuklara uygun bir şekilde işlendiği günümüz Dinî çocuk edebiyatı içerisinde de bu unsurlar bulunmaktadır. Batı'da çocuklar için hazırlanan İncil kaynaklı hikâyelere veya dini içeriğe sahip olan tarihi kaynaklı anlatılar kullanılarak çocuklar için uyarlanmış eserlere baktığımızda da bu durum görülmektedir.¹ Ayrıca Avrupa halk efsanelerinin Ortaçağ'da büyük ölçüde Hristiyan değerler doğrultusunda yeniden kurgulanmasıyla ortaya çıkmış şövalye hikâyeleri olan *Orlando Furioso*, *Roland'ın Şarkısı ve Kral Artur Efsanesi* gibi eserlerin çocuklara yönelik olarak farklı yaş grupları için uyarlamaları bulunmaktadır.² Olağanüstü unsurların, mitolojik varlıkların, sihir ve büyü öğelerinin bulunduğu bu destani eserlerde; Hristiyan inancı ve bakış açısı açıkça görülmektedir ve bu eserlerin günümüzde özellikle 10-14 yaş düzeyinde birçok uyarlaması bulunmaktadır. Özellikle *Roland* ve *Orlando* destanları bariz bir şekilde Haçlı

¹ Bk. Joshua Cooley, *Heroes of The Bible Devotional*, (Wheaton: Tyndale House Publishers, 2014); Cara J. Stevens, *Superheroes of The Bible*, (New York: Skyhorse Publishing, 2018).

² Bk. Rosemary Sutcliff, *The King Arthur Trilogy*, (London: Red Fox Classics, 1999); Ludovico Ariosto, *Orlando Furioso*, Uy. Elena Martinez Nunez, (Madrid: Gadir Editoriyal, 2013); Alexis E. Fajardo, *Kid Beowulf: The Song of Roland*, (Kansas City: Andrew McMeel Publishing, 2017).

seferlerinin ortaya çıkardığı bir dini-edebi atmosfer içerisinde teşekkül etmiştir.³

Bu konuya İslamî çocuk edebiyatı özelinde bakmadan önce, genel olarak Türk İslam edebiyatı geleneğine bakıldığında; dini içerikli birçok eserde olağanüstü unsurları görmek mümkündür. Peygamber kıssalarında, dini içerikli hikâyelerde, menkıbelerde, dini destanlarda, dini şahsiyetlerin etrafında teşekkül etmiş anlatılarda, Hz. Muhammed'le ilgili edebi türlerde belli ölçüde olağanüstü unsurlar bulunmaktadır.

Bu olağanüstü unsurların bir kısmının kaynağı Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler olmakla birlikte, bunların içinde kurguya dayalı olarak veya farklı kültürlerin etkisiyle ortaya çıkmış birçok unsur da vardır. Bu noktada özellikle peygamberlerin kıssalarında bulunan bazı mucizeler veya ölçülebilir maddi gerçeklikle açıklanamayacak bazı durumlar Kur'an-ı Kerim kaynaklıdır.

Hz. Süleyman'la ilgili; rüzgârın Hz. Süleyman'ın emrine verilmesi ve onun buyruğuyla hareket etmesi,⁴ Hz. Süleyman'ın kuşların ve diğer hayvanların dilini bilmesi, kuşlarla konuşması ve kuşların onun buyruğu altında olması,⁵ cinlerin de Hz. Süleyman'ın emrine verilmiş olması ve Hz. Süleyman için büyük binalar kurma, dalgıçlık yapma gibi insanların o dönemin teknolojiyle yapamayacakları işleri yapmaları,⁶ Belkıs'ın tahtının göz açıp kapayıncaya kadar

³ "Literature and Song of the Crusades" The Crusades Reference Library, *Encyclopedia.com*. (11.08.2020)

⁴ *Kur'an Yolu Meali*, haz. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), Enbiyâ Sûresi 21/81; Sâd Sûresi 38/36; Sebe' Sûresi 34/12.

⁵ Neml Sûresi 27/16-28.

⁶ Sâd Sûresi/37-38; Enbiyâ Sûresi 21/82; Sebe' Sûresi 34/12-13.

yer değiştirmesi⁷; Hz. Yusuf kıssasında rüyaların önemli bir yere sahip olması ve görülen rüyaların yorumlarının gelecekte gerçekleşmesi⁸; Ashab-ı Kehf olarak bilinen gençlerin yaşadıkları olayın anlatıldığı ayetlerde, bu gençlerin sığındıkları mağarada yüzyıllarca uyuduktan sonra uyanmaları⁹; Hz. Musa'yla ilgili beyaz el mucizesi, asasının yılanı dönüşüp diğer büyüleri yutması, Firavun'a ve Mısır halkına musallat olan musibetler, İsrailoğullarının Kızıldeniz'den geçip Firavun'un boğulması, Hz. Musa'nın asasını taşa vurması ve on iki pınarın fışkırması,¹⁰ Hz. Musa'nın Hz. Hızır ile yolculuğunda yaşanan olağanüstü haller¹¹; Hz. İbrahim'le ilgili, ateşin Hz. İbrahim'i yakmaması,¹² parçalara ayrılmış ölü kuşların Hz. İbrahim'in çağrısıyla canlanarak uçup gelmesi¹³, Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi, kundakta konuşması,¹⁴ hastaları iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, çamurdan kuşa üfleyip kuşun canlanması, gökten sofrayı indirmesi,¹⁵ Hz. Muhammed'in Miraç yolculuğu¹⁶ gibi birçok olağanüstü/mucizevi durum Kur'an-ı Kerim'de anlatılmaktadır.

Ancak Kur'an-ı Kerim'de veya hadislerde anlatılan olağanüstü durumların edebi eserlere yansımalarına bakıldığında ise bu konular anlatılırken Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şeriflerde verilen içerikle sınırlı kalınmadığı görülmektedir.

⁷ Neml Sûresi 27/39-40.

⁸ Yûsuf Sûresi 12/4,36,43.

⁹ Kehf Sûresi 18/10-25.

¹⁰ A'râf Sûresi 7/107, 108, 117, 133, 136, 138, 160.

¹¹ Kehf Sûresi 18/70-82

¹² Enbiyâ Sûresi 21/69.

¹³ Bakara suresi 2/260.

¹⁴ Meryem Sûresi 19/20-30.

¹⁵ Mâide Sûresi 5/110-115.

¹⁶ İsrâ Sûresi 17/1; Necm Sûresi 53/5-18.

Bu doğrultuda, Kur'an'da anlatılan peygamber kıssaları değişik şekillerde işlenerek bir edebi tür ortaya çıkmıştır. Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. Süleyman ve Zülkarneyn kıssalarının, Türk edebiyatında en fazla işlenen kıssalar olduğu, zaman içerisinde ayrı tür özelliği kazandığı; bu kıssaların zamanla çeşitli şekillerde yorumlanıp detaylandırıldığı, hadislerin ve Tevrat'tan kaynaklanan birtakım rivayetlerin de etkisiyle oluşturulan tefsir ve tarih kitaplarından da faydalanılarak, İsrailiyat adı verilen vaka, şahıs, zaman ve mekan gibi unsurlarla donatıldığı belirtilmektedir.¹⁷ Bu doğrultuda, söz konusu isimleri ihtiva eden Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîleri, Halîlnâme ve Süleymannâme vb. türler Türk İslam Edebiyatında yerini almıştır.

İslam kültüründe ve özelde Türk İslam edebiyatında, bu anlamda, dini içeriğe sahip zengin bir birikim ortaya çıkmıştır. Bu eserlerin birçoğunda kurmaca unsurlar hâkimdir hatta tamamen kurguya dayalı olarak ortaya çıkmış olanlar da vardır. *Hikâye-i Ashâb-ı Kehf* gibi Kur'an-ı Kerim'de anlatılan bir konudan hareketle efsanevi ve düşsel unsurlar da kullanılarak yazılan¹⁸ eserler olduğu gibi; *Hikâye-i Cümcüme'* de, Hz. İsa'nın yol kenarında bir insan kafatası kemiği bulması ve o kemikle konuşması, kurukafanın Hz. İsa'ya ölüm ve ölüm sonrasındaki hesap verme, cehennem azabı gibi konu-

¹⁷ Satı Kumartaşlıoğlu, "Kur'an Kıssalarının Dini Edebiyata Tesirine Bir Örnek: Dastan-ı Hazret-i İbrahim", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, XXXVI, (Güz 2014): 251-254.

¹⁸ Bk. Nuran Yılmaz, "Klâsik Türk Şiirinde Ashâb-ı Kehf: İslâmî'nin Mesnevisi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/1, (2006): 35-64; Necdet Şengün, "Fakîrî ve Manzum Hikâye-i Ashâb-ı Kehf'i", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15, (2019): 373. Bu iki hikâyede ana konu aynı olmakla birlikte kurguda ve efsanevi unsurların kullanımında farklılıklar olması dikkat çekmektedir. İslâmî'nin eserinde efsanevi unsurlar daha az iken, Fakîrî'nin eserinde özellikle Dakyanus'la ilgili kısımlarda "hayali" ve "efsanevi" öğeler daha fazladır.

larda yaşadıklarını anlatması¹⁹ veya *Kıssa-i Azrâil Doğan Cebrâil Göğercin'*de olduğu gibi, Cebrail'in güvercin; Azrail'in de doğan şekline girerek Hz. Muhammed'in yanına gelmesi, güvercini korumak isteyen Hz. Peygamber'in yavrularına et götürmek isteyen doğana kendi etinden bir parça kesip vermeyi teklif etmesi²⁰ gibi tamamen "hayali" olayların anlatıldığı eserler de vardır.

Bu noktada, bir din olarak ana kaynağı Kur'an ve Sünnet olan İslam ile farklı coğrafi/tarihi şartlar ve tecrübelerle sahip olan Müslüman toplumların ürettiği kültür ve Müslüman insanların hayal gücüyle kurguladıkları dini içerikli yazılı ve sözlü anlatılar bütünü arasında kimi zaman bazı farkların ortaya çıktığını belirtmek gerekmektedir. Bu farklılığın belki de insanın ve sanatın doğası gereği olduğu söylenebilir. Zira yazılı veya sözlü anlatılar bir sanat üretimi olarak, insan zihninin ve hayal gücünün kurguladığı yeni bir dünya oluşturmaktadır. İster gerçeklik düzleminde olsun ister olağaniüstü düzleminde olsun, insan zihninin, oluşturduğu her metne kendinden bir şeyler kattığı ve her metinde yeni alternatif bir dünya yarattığı söylenebilir. Edebiyat açısından bakıldığında bu metinler, edebiyatın kendi ölçütleri doğrultusunda birer edebi eser olarak değerlendirilebilirler. Ancak bu eserlerde işlenen her konuda, anlatılanların, eksiği ve fazlası olmaksızın İslamî olduğunu söylemek ve sadece bu açıdan değerlendirmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Türk İs-

¹⁹ Özkan Daşdemir, "Düzyazı Şeklinde Yazılan Anonim Bir Cümcüme Hikâyesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 37, (Ocak 2015): 392-393.

²⁰ Satı Kumartaşlıoğlu, "Üsküp Milli Kütüphanesi'nde Bulunan Bir Mecmua ve Bu Mecmuadan Bir Destan: Kıssa-i Azrail Doğan, Cebrail Göğercin", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19/36, (Aralık 2016): 160.

lam edebiyatı geleneğini oluşturan yaklaşımın, anlatılanın her şeyiyle, doğru ve gerçek olmasından ziyade anlatılmak istenenin etkileyici bir şekilde muhatabına ulaşım ulaşılmamasına odaklandığı görülmektedir. Kurgulanan anlatılardaki dini içeriğin, dönemin yaygın dini anlayışı içerisinde açık bir sorun oluşturmadığı sürece bu noktada esnek davranıldığı ve genişçe bir gri alanın oluştuğu söylenebilir. Bu alanı “İslam Mitolojisi” olarak değerlendirenler de vardır.

Ahmet Yaşar Ocak; “İslam Mitolojisini” İslam idaresine dahil olan muhtelif halkların kültürlerinden değişik yollarla ve farklı sebeplerle, İslam kültürüne geçen ama İslamî renk ve kalıplarla yeniden üretilerek benimsenen, özümseyen; İslam kültürü içerisinde yayılıp İslamîleşen, dolayısıyla muhtelif İslam ilahiyat kaynaklarında yer bularak halk arasında inanç unsuruna dönüşen, edebiyat ve sanat ürünlerine konu veya ilham kaynağı olan bir mitolojiler bütünü olarak tanımlamaktadır.²¹ Gönül Yonar, İslam’ın temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’in bildirimleri etrafında, bu bildirimleri abartarak veya folklorik özelliklerle zenginleştirerek oluşturulmuş anlatılar bütünü “İslam Mitolojisi” olarak adlandırmaktadır. Kutsal metinlerin edebiyatı besleyen en önemli kaynaklardan biri olduğunu ifade eden Yonar, dinin genellemelerinin kurgu cambazı edebiyat tarafından detaylandırıldığını ifade eder.²²

Bu doğrultuda üretilen metinlerin belli işlevlere sahip olduğu da belirtilmektedir. Popüler Dinî metinlerin halk ara-

²¹ Ahmet Yaşar Ocak, “İslâm’ın Temel İnançları Etrafında Oluşan Mitolojik Kültür: İslâm Mitolojisi”, *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6/1, (2009): 138.

²² Gönül Yonar, *Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011), 138-139.

sında bir gerçekliğe sahip olan popüler dindarlık temelinde işlevsel olduğu ve din âlimlerinin kitabî Müslümanlığı ile halk dindarlığı arasındaki etkileşimin sonucu olarak ortaya çıktığı; böylelikle geniş halk kesimlerinin bağlı oldukları dinin; inanç, ibadet, ahlak gibi konularında bilgi sahibi olduğu ve o şekilde fikir ve davranışlarını dinlerine uygun hale getirdikleri ifade edilmektedir. Belli bir dini eğitim gerektiren temel dini esasların öğrenilmesi, eğitimsiz halk kitlelerince içselleştirilmesi ve bu esasların sözlü kültüre sahip kitlelere anlatılması, din âlimleri için önemli bir konudur. Bu doğrultuda, dinin ana kaynaklarına ait esaslarının, kitlelerin kavrayış tarzlarına göre anlatılması amacıyla, dini esasları halkın kavrayışına uygun tarzda anlatan eserlerin yazılmasına önem verilmiştir.²³

Türkler açısından bakıldığında, geniş kitleler halinde Müslüman olmuş ve Müslüman oldukları ilk dönemlerde ve sonrasında uzunca bir süre nüfusun çoğunluğunun sözlü kültüre dayalı bir birikime sahip olduğu bir toplumda, insanların İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esasları doğrultusunda yetiştirilmesi açısından bu tür kurmaca metinlerin önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Bu metinlerin, bir taraftan Türklerin İslamîyet öncesi kültürlerinden aşına oldukları olağanüstü ve efsanevi olaylarla kurgulanırken; bir taraftan da iman, ibadet ve ahlak esasları anlatılarak eğitici ve dönüştürücü bir işlevi yerine getirdiği görülmektedir. Kur'an'da ve hadislerde olağanüstü ve mucizevi bazı olayla-

²³ Mustafa Arslan, "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (sav) Tasavvuru", *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6/1, (2009): 197-198.

rın anlatılması, bu özelliklere sahip çok sayıda kurgusal metnin üretilmesinin de dayanağı olmuştur. Bu eserler folklorik malzemeye zenginleştirilip detaylandırılarak, insanların ilgilerini çekecek tarzda kurgulanmaları sayesinde, halk arasında oldukça yaygın bir şekilde itibar görmeye başlamıştır. Bu metinlerin kendi dönemlerinde üstlendikleri işlevleri anlamak elbette önemlidir ancak günümüzde tekrar nasıl üretilcekleri ve ne tür işlevlere sahip olacakları da önemlidir. Okullaşmanın ve temel eğitimin yaygın olduğu modern zamanlarda, insanların zihinleri bir şekilde akılcı düşünmeye odaklı olarak şekillenmektedir. Bu durum bir şekilde insanların din anlayışını ve bu tür eserlerde anlatılanlara karşı yaklaşımını da etkilemektedir.

Din söz konusu olduğunda; dini bilginin, dinin temel kaynaklarıyla çelişmeden kullanılmasının bir gereklilik olduğu ve dini kitaplara giren kültürel ve hayali öğelerle sahih rivayetlerin ayrılması gerektiği; bununla birlikte dini-edebi metinlerdeki bu öğelerin dine aykırı sayılması sebebiyle tamamen göz ardı edilmesinin de eksik bir tavır olacağı ifade edilmektedir.²⁴

Bu eserlerin yapısı, kurgusu ve içeriği sadece bilgi aktarımı yaklaşımıyla oluşturulmamıştır, zira bilgi aktarımı sadece İslamî ilimler eğitimi yapılarak da sağlanabilir. Söz konusu edebi eserlerin, İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarını öğretmek gibi didaktik amaçlarını gerçekleştirebilmeleri; geniş halk kitlelerinin psikolojik, sosyal, kültürel gerçekliğini ve estetik algılarını göz önünde bulundurmaları sayesinde mümkün olmuştur. Başka bir deyişle, her şeyden önce birer

²⁴ Arslan, "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (sav) Tasavvuru", 218.

edebi eser olan bu metinler; öncelikle insanların hayal gücüne, estetik anlayışlarına ve psikolojik ihtiyaçlarına hitap ettikleri için okunmuş, yaygınlaşmış ve dini içeriği insanlara aktarabilmiştir. Günümüz şartlarında bu tür eserlerle ilgili doğru bir yaklaşım oluşturulabilmek açısından, edebiyat eğitimi ve din eğitiminin iş birliği son derece önemlidir. Günümüzde eğitimin ve bilgiye ulaşmanın geçmiş asırlara nazaran çok daha yaygın ve kolay olduğunu göz önünde bulundurursak; sahil dini bilgiye ulaşmanın çok da zor olmadığını söylemek mümkündür. Okuyucu, bir taraftan din eğitimi sayesinde, dini bilginin ana kaynakların ne olduğuyula ilgili doğru bir yaklaşım oluşturabilir. Diğer taraftan da edebiyat eğitimi sayesinde bu eserlerin kurmaca metinler olduğu gerçeğini ve her şeyden önce bir sanat yaratımı olan edebi eserin, insanın hayal gücünü, psikolojik gerçekliğini ve estetik algısını esas aldığını anlayabilir.

Bu doğrultuda, estetik ve edebiyat eğitiminin, din eğitimi açısından tamamlayıcı bir işleve sahip olduğu; doğru bir yaklaşımı ortaya çıkarabilmek için insanın manevi, rasyonel ve estetik kavramlar arasında bir denge oluşturmasının gerektiği belirtilmektedir.²⁵

Özelde İslamî çocuk edebiyatı açısından bakıldığında, gerçeklik ve olağanüstülük kavramlarının iki duruma işaret ettiği söylenebilir. Birincisi genel manada vâkıanın ve olgunun ölçülebilir gerçekliği veya düşselliğidir. İkincisi ise maddi ve ölçülebilir anlamda olağanüstü olarak kabul edilen bir olayın veya durumun, kaynağını Kur'an-ı Kerim'den ve

²⁵ Syed Ali Ashraf, "Edebiyat Eğitimi ve Dini Değerler: İslamî Yaklaşım", çev. Adem Çalışkan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, II/1, (2002): 154-156.

Hadis-i Şeriflerden alıp almaması veya bu kaynaklardaki temel değerlerle çatışıp çatışmaması konusudur. İslamî çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda gerçeklik ve olağanüstülük kavramlarının ağırlıklı olarak din eğitimi açısından, psikolojik ve pedagojik yanıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. İslamî değerlerin, çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla doğru bir şekilde aktarılması konusunda; çocuk edebiyatının edebi, estetik ve psikolojik yaklaşımlarının belirlediği genel ölçütlerin yanı sıra, bahsedilen bu iki yönlü gerçeklik ve olağanüstülük algısı da önemlidir.

Günümüzde birçok çocuk edebiyatı eserinde, bugün fantastik türle bağlantılı görülen, düşsel ve olağanüstü unsurların bulunduğu açıkça görülmektedir. Çağdaş çocuk edebiyatı eserlerinde bulunan olağanüstü unsurların öncülleri; halk kültürü ürünü olan destan, efsane ve masal gibi türlerde yüzyıllardır var olan unsurlardır. Bu türlerin çocuk edebiyatı için önemli birer kaynak niteliğinde olduğu ve tüm dünyada çocuk edebiyatı çalışmalarının ilk örneklerinin bu türlerin uyarlamalarından ortaya çıktığı düşünüldüğünde, olağanüstünün ve fantastik türün çocuk edebiyatının doğal bir parçası haline geldiği görülmektedir. *Alice Harikalar Diyarında, Küçük Prens, Güliover'in Gezileri, Pinokyo, Peter Pan, Harry Potter* gibi tüm dünyada çocuk ve gençlik edebiyatı alanında yaygın olarak bilinen ve okunan birçok eserde olağanüstü unsurları ve hayali bir dünyayı görmek mümkündür. Türk çocuk ve gençlik edebiyatı bağlamında da bu olağanüstü unsurların sözlü edebi geleneğin ürünü masal, destan, efsane gibi türler vasıtasıyla süregeldiği belirtilmektedir.²⁶ Halk

²⁶ Hikmet Asutay, "Çocuk ve Gençlik Yazınında Fantastik Kavramı", *Türk Dili Dergisi*, 756, (2014): 647.

kültürü kaynaklı olağanüstü unsurlar barındıran birçok eserde dini motiflerin ve dini içeriğin de bulunduğu düşünüldüğünde uyarlama veya telif yoluyla üretilen Dinî çocuk edebiyatı eserlerinde de gerçekliğin ve ölçülebilir maddi gerçekliğin dışındaki olağanüstü unsurların bir arada bulunmasının gayet doğal olduğunu söylemek mümkündür.

Kur'an'da anlatılan mucizelerin ve olağanüstü durumların Kur'an'ın ifade ettiği şekilde ve çocuğun içinde bulunduğu dönemin özelliklerine uygun olarak aktarılması din eğitimi açısından olumlu bir durumdur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken nokta aktarılan olayın genel anlamda pedagojik açıdan çocuğun içerisinde bulunduğu yaş bölüğünün psikolojik özelliklerine uygun olup olmamasıdır. Dini içeriğe dair her konunun her yaş grubuna anlatılması din eğitimi yaklaşımları açısından zaten kaçınılması gereken bir durumdur. Söz gelimi; Hz. İbrahim'in rüyasında oğlunu kurban ettiğini görüp, rüyasını oğluyla paylaşması ve oğlunun da babacığım sana emredileni yap beni sabredenlerden bulacaksın demesi, ikisinin de bu imtihanı başarıyla geçmesi ve buna karşılık Allah'ın Hz. İbrahim'e bir kurbanlık hayvan göndermesi²⁷ olayı gibi küçük yaştaki bir çocuk tarafından anlaşılması mümkün olmayan konuların; hangi yaş grubuna anlatılabileceği ile ilgili psikolojinin, din eğitiminin ve pedagojinin değerlendirmeleri göz önüne alınmak zorundadır. Dini içerikli çocuk kitaplarında, hedef yaş grubunun dil gelişimlerine, psikolojik özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun konuların seçilmesi önemli bir noktadır. Bu noktaya dikkat

²⁷ Sâffât Sûresi 37/101-107.

edildiği sürece, Kur'an'da ve hadislerde çok zengin bir yelpazede anlatılan konuları işleyen ve kimi zaman olağanüstülükler de içeren birçok dini içerikli eser yazılabilir.

Diğer taraftan, Dinî çocuk edebiyatı eserlerinde, dini içeriğe ilişkin konular işlenirken olağanüstü ve kurgusal unsurların gelişigüzel bir şekilde kullanılmasının din eğitimi açısından bazı sakıncaları olduğu belirtilmektedir. Bu kurgusal unsurların, özellikle İslam'ın ana kaynaklarında bulunan bilgilerle çelişen veya çatışan bir çerçevede sunulmasının sakıncaları olduğu ifade edilmektedir. Arpağuş; olağanüstü unsurların da kullanıldığı kurgusal eserlerde kullanılan dilin ve metodun çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikolojik özelliklerine uygun olup olmamasının dil ve edebiyat açısından önemli olmasının yanında; dini referansların yerli yerinde olup olmamasının da İslamî esaslar açısından önemli olduğunu ifade eder.²⁸

Örneğin, insanın ve evrenin yaratılışı konusu anlatılırken, içeriğinde mitolojik unsurların da bulunduğu bir kurgunun her zaman doğru bir yöntem olmadığı belirtilmektedir. Dinin, sadece ahlaki davranış modelleri veya meseller eşliğinde bir yaşama siyasetinden ibaret olmadığı; tüm yüksek dinlerin bunlarla birlikte aynı zamanda metafizik ve kozmolojik iddialarda bulunduğu; inanan bir insanın mahiyetini tam olarak kavrayamasa bile dinin bu iddialarını gerçek olarak kabul ettiği düşünüldüğünde; bu sabit gerçeklik üzerinde kurgusal oynamaların doğru olmadığı ifade edilmektedir.²⁹

²⁸ Hatice K. Arpağuş, "Sembolik Anlatımın Fonksiyon ve Geçerliliği Açısından Masal, Çocuk ve İslam", *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu Kitabı*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 503.

²⁹ Arpağuş, "Sembolik Anlatımın Fonksiyon ve Geçerliliği Açısından Masal, Çocuk ve İslam", 507.

Türk İslam edebiyatı geleneğinde, kendisiyle ilgili ana İslamî kaynaklarda bilgi verilen bir konuyu; folklorik, mitolojik ve kurgusal öğelerle zenginleştirilmiş şekilde işleyen eserlerin bir vâkıa olduğu bilinmektedir. Mitolojik kurgunun kendi döneminde aslında bir düşünme şekli ve meçhul olana dair alanı aydınlatma çabası olduğu düşünüldüğünde; bu durum büyük ölçüde kendi bulunduğu çağdaki tarihi, kültürel ve toplumsal şartlarla mukayyet insan zihninin üretimi olan düşünce ve sanat eserleri için bir yere kadar anlaşılabilir bir durumdur. Bu durumun belli bir dini eğitim görmüş, dini konularda İslam'ın ana kaynakları ile kültürel üretimler arasındaki farkı ayırt edebilecek durumda olan yetişkinler açısından çok büyük bir sorun teşkil etmediği söylenebilir. Ancak çocuklar söz konusu olduğunda daha dikkatli davranılması gerekmektedir. Özellikle küçük yaşlardaki bir çocuğun bu ayrımı yapabilecek bilgi birikimine ve bakış açısına sahip olmadığı durumlarda, bu içerik dikkatli bir bakış açısıyla sunulmazsa çocuklarda çarpık bir din anlayışı oluşmasına sebep olabilir. Ayrıca, bu unsurlar evrenin ve insanın yaratılışı, ahiret hayatı, Allah'ın vasıfları gibi dinin temel konularında olduğu takdirde; aslında İslam'ın ana kaynaklarında olmayan bazı unsurlar sebebiyle çocukta yanlış inanışlar oluşabilir. Çocuğun zihin dünyasında bir iç çatışma meydana gelmesi ve inancın doğası gereği gerçek olması beklenen dini içeriğin bütününe yönelik bir şüphenin ortaya çıkması söz konusu olabilir. Burada sakıncalı görülen şey olağanüstü atmosferin bizzat kendisi değildir, olağanüstü düzlemde kurgulanmış bir masal metni içerisinde, anlatılan olay ve model kahramanlar vasıtasıyla; İslam'ın iman, ibadet ve

ahlak esasları aktarılabılır önemli olan aktarılan içeriğin doğru olmasıdır. Çünkü hayali veya olağanüstü bir kurguya muhatap olan çocuğun anlatılan olayların olağanüstü düzlemde olduğunu sezmesi mümkündür, ama kurgu içerisinde aktarılan dini içeriğin ana kaynaklardaki içerikle bağdaşır olması gerekir.

Diğer bir nokta da Dinî çocuk edebiyatı çerçevesinde üretilen kurmaca metinlerdeki kahramanlarının özellikleridir. Olağanüstü güçlere sahip olan veya olağanüstü hallerle desteklenen kahramanların mitolojik anlatılarda olduğu gibi bizatihi doğaüstü olarak tasvir edilmesi sakıncalı bir durumdur. İslam kültüründe, mucize ve keramet olarak adlandırılan olağanüstü hallerin, ancak Allah'ın dilemesiyle olduğu ve Allah'ın peygamberlere veya salih kullarına verdiği bir nimet olduğu kabul edilmektedir. Muhtemeldir ki; Kur'an-ı Kerim'de insanların aşırı kutsallaştırılma tehlikesi göz önünde bulundurularak bu durum yer yer vurgulanmıştır. Hz. İsa'ya verilen, beşikteyken konuşma, hastaları iyileştirme, ölüyü diriltme, çamurdan kuşa üflediğinde kuşun canlanıp uçuşması gibi mucizelerin ancak Allah'ın izniyle gerçekleştiğinin özellikle vurgulanması dikkat çekicidir.³⁰ Hz. *Ali Cenknameleri*, *Battalname*, *Saltukname*, *Danişmendname* gibi destani eserlerde de bu duruma genellikle dikkat edildiği görülmektedir. Bu eserlerde de kahramanların olağanüstü haller göstermeleri, dua edip Allah'tan yardım istemeleriyle veya Allah'ın izniyle olmaktadır; ayrıca doğaüstü kabul edilen ve İslam dini açısından haram ve küfürle eş olarak görülen sihir ve büyü'nün her zaman Müslüman olmayan düş-

³⁰ Mâide Sûresi 5/110.

man kişiler tarafından kullanılıyor olması önemli bir noktadır. İki de olağanüstü olan sihir/büyü ile Allah'ın salih kullarına verdiği bir nimet olarak görülen mucize/keramet arasındaki fark vurgulanmış; sihir/büyü kullanmak asla olumlu bir şey olarak yansıtılmamıştır.

Kur'an-ı Kerim'de Bedir Savaşı'nda Müslümanların sayıları az ve karşılarındaki ordu kendilerinden kat kat güçlü iken; Allah tarafından binlerce melekle destekleneceklerinin müjdelendikleri³¹ anlatılmaktadır. Ayrıca başka bir ayette Müslümanlar Allah yolunda sabreder ve Allah'ın emirleri doğrultusunda hareket ederlerse; madde planında kendilerinden güçlü olan düşmana karşı Müslümanlara "nişanlı beş bin melek" yardım edileceği ifade edilmektedir.³² Bu nokta tam olarak olağanüstü düzlemle gerçeklik düzleminin bulunduğu yerdir. Çocuklara yönelik dini eserlerde de bu hassasiyete dikkat edilmesi gerekmektedir. İman ve ibadetleri muhkem olan Müslüman kahramanların Allah yolunda mücadeleye ederken, zor durumda kalmaları halinde Allah'ın yardımı ve dilemesiyle madde planında olağanüstü görülen durumların ortaya çıkması dini-destani eserlerde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Kur'an-ı Kerim'de geçen bu tarihi içeriğin, edebi eserlere yansımaları ise folklorik ve kültürel öğelerle zenginleştirilerek, çoğu zaman destani/masalsi bir şekilde olmuştur.

Kurgusal eserlerin kahramanlarıyla ilgili diğer bir husus; İslam dini açısından önemli şahısların ve özellikle de belirleyici bir konumda bulunan Hz. Muhammed'in kurgusal bir

³¹ Enfâl Sûresi 8/9.

³² Âl-i İmrân Sûresi 3/124-125.

tarzda anlatılıp anlatılamayacağı meselesidir. Tarihte yaşamış olan gerçek bir şahsiyetin kurmaca bir metinde anlatılması aslında edebiyatta yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Ancak İslam dini açısından her yönüyle belirleyici bir şahıs olan Hz. Muhammed söz konusu olduğunda, çok hassas davranılması gerektiği belirtilmektedir.

Şirin; Hz. Peygamber'in düşsel bir masal kahramanı, mitolojik bir varlık ya da tarihi bir karakter gibi anlatılamayacağını, kurmacaya dayalı bir hikâye veya roman kahramanı olarak anlam yüklemeye ve keyfi değerlendirmelerle temsil edilemeyeceğini ifade eder. Diğer taraftan çocuğun dünyasının hem olağanı hem de olağanüstüyü kapsadığını; yetişkin gerçekliğine dayalı siyerlerden farklı olarak; çocuklar için yazılacak siyerlerin çocuk edebiyatı bağlamında temel ölçütünün, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği olması gerektiğini belirtir.³³ Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili çocuk psikolojine ve gerçekliğine hitap edecek şekilde belli yönleri öne çıkarılırken, bu içeriğin, aynı zamanda Kur'an'da anlatılan ve sünnetin kültürel gerçekliğinde var olan Peygamber portesine aykırı olmaması da gerekmektedir.

Hz. Peygamber'in hayatının anlatıldığı çocuklara yönelik "edebi eserler" söz konusu olduğunda, kronolojik olarak sıralanmış tarihi olaylardan oluşan kuru bir biyografiden ziyade, edebi ve estetik ölçütlerin esas alındığı "çocuğa göre" tasarlanmış metinlerin üretilmesi gerektiği sıklıkla belirtilmektedir. Bu noktada da ister istemez az veya çok kurgusalılık devreye girmektedir. Hz. Peygamber'in herhangi bir

³³ Mustafa Ruhi Şirin, "Çocuk Siyeri Yazma Kılavuzu İçin Ön Bilgi Notları", *Hazreti Peygamberi Sanatla Anlatmak Sempozyumu*, (Adapazarı: SBB Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, 2018), 279.

kurmaca karakter gibi anlatılmasının da İslamî açıdan sakıncaları olacağı düşüncesi göz önünde bulundurulduğunda, Siyer'in kurgusal anlatımı konusunun kolayca çıkış yolu bulunabilecek bir konu olmadığı söylenebilir.

Çağdaş edebiyat içerisinde, Hz. Peygamber'in ana kahraman olduğu romanlar yazılmaktadır. Ancak roman türünün kurgusal özellikleri sebebiyle, bu kurmaca anlatılarda Hazreti Peygamber'in hayatına yapılan kesin göndermelerle hayalin iç içe geçtiği ve okurun kurmaca öğelerle gerçekliğe yapılan göndermeleri ayırt edemez olduğu eleştirisi yapılmaktadır. Ayrıca, romanın odak noktasının birey ve bireyin trajedisi olması gibi nitelikler sebebiyle çatışmanın kaçınılmaz bir unsur olduğu; bu noktada yazarın öznelliğinin devreye gireceği ve Hz. Peygamber'in bir kurmaca romanın ana kahramanı olarak anlatıldığı bir metnin gerçek olmayan bir peygamber yaratıp, peygamberi sadece o romanın bağlamıyla sınırlayacağı ifade edilmektedir.³⁴

Gül; Siyer'in kurgusal olarak anlatıldığı eserlerin, sadece akademik, pedagojik veya dini hedefler gözetilerek değil, edebiyatın da öncelendiği eserler olması gerektiğini; ancak bu şekilde çocukların ve gençlerin severek okuyacakları ve istifade edecekleri eserlerin ortaya çıkacağını belirtir. Kurgusal yapı konusunda ise; Müslümanlar için söz ve fiillerinin bağlayıcı olması, üsve-i hasene makamında bulunması, söz ve eylemlerinin zahiri anlam ve maksatlar dışında başka birtakım amaçlar taşıması, O'na söylemediği veya yapmadı-

³⁴ Mesut Koçak, "Aşinalık Vermeyip Bigâne Resmin Kullanmak ya da Büyülenme ve Şok Kıskaçında Siret-i Nebi'yi Okumak", *Sireti Surette Görmek Çalıştayı Tebliğler Kitabı*, (İstanbul: Seçil Ofset, 2018), 111-113.

ğ1 bir şeyi isnad etmenin dinen haram oluşu gibi nedenlerle, Hz. Peygamber’le ilgili kısımların kurguyla değil kaynaklarda yer alan sahih bilgiler çerçevesinde işlenmeye gayret edilmesi gerektiğini belirtir. Tematik bir anlatımın tercih edilmesi ve İslam tarihinden belirli bir zaman diliminin veya seçilen önemli bir olayın, bir kahramanın gözüyle anlatılması halinde, olayın kahramanı olan sahabe üzerinden bir kurgusal yapı oluşturulabileceğini ifade eder.³⁵ Bu noktadan hareketle kurgusallık konusunda, Hz. Muhammed haricindeki diğer önemli İslamî şahsiyetlerle ilgili daha esnek davranılabileceği söylenebilir.

Vejdi Bilgin’in yazdığı ve Hz. Muhammed çevresinde yaşanan olayların Hz. Muhammed, Medine’ye geldiğinde on yaşında bir çocuk olan Enes Bin Malik’in gözünden anlatıldığı “*Enes’in Günlüğü*” adlı eser yukarıda ifade edilen kurgusal yapıya örnek verilebilir. Eserde Hz. Muhammed’in Medine’ye gelişi sonrasında yaşanan olayların ve Hz. Peygamber’in gençlerle ve çocuklarla iletişim konusunda örnekliğinin bir çocuğun gözünden anlatılıyor oluşunun, çocuklara hitap etme açısından bir avantaj olduğu görülmektedir. Eser Enes Bin Malik’in kendini tanıtır, annesinin Müslüman oluşunu, babasının Müslüman olmadığını ve İslam’a karşı olduğu için babasının evden ayrılışını anlatmasıyla başlamakta,³⁶ eserdeki bu bölüm rivayetler esas alınarak yazılmıştır, ancak küçük yaş grubunda olan çocuklar için bazen gerçeklikten daha önemli olan şey çocuk gerçekliğidir. İşte edebiyat ve kurgu biraz da burada devreye girmelidir.

³⁵ Mutlu Gül, “Hadislerin Ma’nen Rivayeti Bağlamında Siyerin Kurgusal Anlatımı”, *Türkiye’de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, (İstanbul: Seçil Ofset, 2016), II/242-245.

³⁶ Vejdi Bilgin, *Enes’in Günlüğü*, (İstanbul: Genç Nesil Yayınları, 2011), 5-13.

Bir çocuğun psikolojisi açısından Müslüman olan anne ile Müslüman olmayan babanın ayrılması ve babaya duyulan özlem ve öfkeyle ilişkili bir şekilde oluşacak İslam ve Peygamber imajının çocuğun iç dünyasında ciddi çatışmalara sebep olabileceği söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi edebi eserin amacı salt bilgi aktarımı değildir, özelde çocuk edebiyatı eseri söz konusu olduğunda ise edebi ve estetik ölçütlerin yanı sıra psikolojik anlamda “çocuk gerçekliğine” uygunluk da devreye girmektedir.

Çocuğun kendi zihin dünyasında oluşturduğu gerçeklik çerçevesinde; kendisine sunulan anlatıların içerisindeki kurmaca olan unsurlarla gerçek olanı ayırt edebilmesinde, çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin bilişsel özellikleri kadar aldığı eğitimin de rolü olacaktır. Okul öncesinde masal, hikâye, fabl gibi kurmaca eserleri dinleyerek büyüyen ve okul çağında da bunları okuyan çocuklar kurgu ile gerçeklik arasındaki farkı daha kolay algılayabilirler. Okul öncesinde ve okul çocukluğunun ilk yıllarındaki çocukların zihninde; kurgu ile gerçekliğin iç içe olduğu belirtilmektedir³⁷; ancak çocuklarda hayali ve düşsel düşünme eğilimi olsa da, oyun veya kurmaca bittiğinde, düşsel olanın gerçekliği yaratmadığının da farkında oldukları ifade edilmektedir.³⁸ Bu doğrultuda özellikle okul çağına gelmiş çocukların kurmaca/hayal ile gerçeklik arasındaki farklılığı görece ola-

³⁷ Ömer Tuğrul Kara ve Ahmet Akkaya, “Kurgusal Çocuk Yazını Ürünlerinde Çocukların Hayal Gücü ve Yaratıcılığını Etkileyen Boyutlar”, *Çocuk Yazını Araştırmaları I*, Ed. Bülent Özkan, (Adana: Karahan Kitabevi, 2014), 218.

³⁸ Dilek Tükmenoğlu, “Okul Öncesi Çocukların Desenlerinde Fantezi Kurgular ve Gerçeklik Arasındaki Etkileşim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/52, (Ekim 2017),834.

rak algılamaya başladıklarını söylemek mümkündür. Çocuklar ilerleyen yaşlarda, gerçeklik ve kurmacanın farkını anlıyor olsa bile kurmacaya ve hayali olana ilgileri devam etmektedir. Çünkü kurmaca metinler, insana alternatif hayali bir dünyanın kapılarını açar ve kimi zaman gerçek hayatta deneyimlemesi mümkün olmayan olayları tecrübe imkânı verir. Kurmaca metinlerde anlatılan olaylar, insanların bazı çıkarımlar yapmasına ve gerçeklik düzleminde de ilgili konularda tutumlar oluşturmalarına yardımcı olur. Çocukların da hayali ve olağanüstü metinlerin gerçek olmadığını bilseler bile metinde anlatılanlardan yola çıkarak gerçek hayata dair tutumlar oluşturduğu belirtilmektedir. Çocukların bu kurmaca eserlerde var olan; iyi-kötü, adalet-haksızlık gibi çatışmalar ve rol modeller üzerinden gerçek hayata dair şablonlar oluşturdukları görülmektedir.

Dinî çocuk edebiyatı eserlerinde olağanüstü unsurlara sahip bir kurgusal yapısı olan eserlerin de çocuklara hitap etme noktasında avantajları olduğu söylenebilir. Sözelimi İslam tarihinde önemli bir tarihi şahsiyet olan Hz. Ali etrafında tamamen masalsı/destansı bir tarzda, olağanüstü ve gerçekliğin beraber olduğu bir düzlemde kurgulanmış olan *Hz. Ali Cenknameleri*, uygun yaş grubuna hitap edecek şekilde uyarlanabilir. Bu noktada hassas olunması gereken nokta çocuğa sunulan dini içeriğin; genel olarak psikolojik yaklaşımlara ve özelden din eğitimi yaklaşımlarına uygun olması ve bu içeriğin çocukta doğru tutum oluşturacak; inanç, cesaret, adalet, iyilik, tevazu, güzel ahlak gibi dini ve insani değerleri kazanmaya yöneltecek şekilde sunulmasıdır. Çocuk ilerleyen zamanlarda veya aynı dönemde bir taraftan da belgesel biyografik eserler sayesinde Hz. Ali'nin tarihteki

gerçek kişiliğini de öğrenecektir. Bu konularda hassas bir bakış açısıyla oluşturulan metinler söz konusu olduğunda; kurmaca olan ile gerçek olan arasında; verilen mesajlar ve aktarılan değerler açısından bir çatışma veya çelişkinin ortaya çıkmayacağını söylemek mümkündür.

Sonuç

Dini içeriğin, genel olarak edebi eserler vasıtasıyla ve özeldede çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla aktarılması yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Dini içeriğin; estetik hazları ve farklılıkları gözeterek, insan fitratındaki merak, heyecan, coşku, sevgi ve isyan gibi duyguların enerjisini açığa çıkaracak şekilde aktarılmasının, dini hassasiyetlerin bireysel ve toplumsal anlamda daha da yaygınlaşması konusunda etkili olacağını söylemek mümkündür. Son tahlilde insan zihninin ve hayal gücünün üretimi olan bir edebi metin söz konusu olduğunda da, kurgu unsuru kaçınılmaz olarak devreye girmektedir. Edebi eserlerdeki kurgusal yapı içerisinde, kimi zaman olağanüstü ve düşsel unsurların da bulunabildiği görülmektedir.

Dini içeriğin kurmaca bir metin içerisinde aktarılması konusunda, dini içeriğin kendine has bazı özellikleri sebebiyle kimi zaman bazı zorluklar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle İslam dini söz konusu olduğunda; kurguya dayalı bir metin içerisinde, İslam ve Müslümanlar açısından her manada belirleyici bir konuma sahip olan Hz Peygamber'in nasıl anlatılacağı, olay anlatma esasına dayalı kurmaca bir metinde anlatılanların tarihsel gerçeklikle ilişkisi veya kurgulanan hayali unsurların İslam'ın temel ilkeleriyle çatışıp çatışmaması gibi tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, edebi bir

metin söz konusu olduğu için kurguyu ve hayal gücünü tamamen dışlayan bir yaklaşımın doğru olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte; özellikle yaratılış, Allah tasavvuru, İnsan-Allah ilişkisi gibi itikada taalluk eden noktalarda, hayal ürünü/kurguya dayalı veya kültürel olan unsurlara dikkat etmek gerekmektedir. Zira bu konularda dikkatli olunmadığı takdirde inançla ilgili temel konularda bütüncül önermeler içeren mitolojik unsurlar zaman içerisinde çarpık bir din anlayışının kökleşmesine sebep olabilir. Ayrıca İslam açısından belirleyici ve önemli bir konumu olan Hz. Muhammed konusunda çok titiz davranılması gerekir. Bu noktada belgesel ve kurmaca farkının dikkate alınması, ayrıca sahih olan ve kültürel olan arasındaki ayırım önem arz etmektedir. Yetişkinler içerisinde bu ayırım farkında olabilecek birikime sahip olan kişiler için okudukları metinlerde bu unsurları ayırt etmek mümkün olabilir ancak çocuklar söz konusu olduğunda bu durum biraz daha zorlaşmaktadır.

Dinî çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda; bu tür olağanüstü veya kurgusal unsurların, öncelikle çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin zihinsel ve duygusal özellikleri göz önünde bulundurularak tasarlanması gerekmektedir. Bu noktada; hedef yaş grubu ve bu yaş grubuna yönelik içerik belirlenirken çocuk edebiyatı, din eğitimi, gelişim ve öğrenme psikolojisi, İslamî ilimler gibi farklı disiplinlerin verilerinden yararlanmak gerekir. Ayrıca bu tür metinlerde; anlatılan olayların çocuklar tarafından gerçek olmadığı ve olağanüstü/düşsel bir düzlemde kurgulandığı anlaşılacak şekilde bile olsa; olayların ilkeler düzleminde, İslam'ın inanç ve ahlak esaslarıyla çatışan bir mahiyette olmaması gerekir. Kurmaca metinlerle gerçeklik arasında veya kültürel olanla

sahih İslamî kaynaklar arasında kimi zaman ortaya çıkabilecek olası farklılık ve çatışmalar da, bireyin çocukluktan yetişkinliğe doğru gittiği süreçte alacağı eğitimle çözülebilir. Din eğitimi ve edebiyat eğitiminin birbirini tamamlayacak şekilde verilmesinin önemini bu noktada tekrar ifade etmek gerekmektedir. Birey, çocukluktan yetişkinliğe doğru gidilen bu süreçte alacağı eğitim sayesinde aşamalı bir şekilde, bir taraftan kurgu-gerçeklik, belgesel-kurmaca arasındaki farkı; diğer taraftan ana kaynakları Kur'an-ı Kerim ve Hadisler olan İslam dini ile kültürel üretimler olan sanat eserleri arasındaki farkı ayırt edebilecek noktaya gelebilecektir.

KAYNAKÇA

Ariosto, Ludovico. *Orlando Furioso*, Uy. Elena Martinez Nunez. Madrid: Gadir Editoryal, 2013.

Arpaguş, Hatice K.. "Sembolik Anlatımın Fonksiyon ve Geçerliliği Açısından Masal, Çocuk ve İslam". *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Arslan, Mustafa. "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (sav) Tasavvuru", *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6/1 (2009): 195-219.

Ashraf, Syed Ali. "Edebiyat Eğitimi ve Dini Değerler: İslamî Yaklaşım", çev. Adem Çalışkan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, II/1 (2002): 143-156.

Asutay, Hikmet. "Çocuk ve Gençlik Yazınında Fantastik Kavramı", *Türk Dili Dergisi*, 756 (2014): 642-652.

Bilgin, Vejdi. *Enes'in Günlüğü*, İstanbul: Genç Nesil Yayınları, 2011.

Cooley, Joshua. *Heroes of The Bible Devotional.* Wheaton: Tyndale House Publishers, 2014.

Daşdemir, Özkan. "Düzyazı Şeklinde Yazılan Anonim Bir Cümcüme Hikâyesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 37 (Ocak 2015): 387-414.

Fajardo, Alexis E.. *Kid Beowulf: The Song of Roland.* Kansas City: Andrew McMeel Publishing, 2017.

Gül, Mutlu. "Hadislerin Ma'nen Rivayeti Bağlamında Siyerin Kurgusal Anlatımı", *Türkiye'de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı Cilt II.* İstanbul: Seçil Ofset, 2016.

Kara, Ömer Tuğrul ve Ahmet Akkaya. "Kurgusal Çocuk Yazını Ürünlerinde Çocukların Hayal Gücü ve Yaratıcılığını Etkileyen Boyutlar", *Çocuk Yazını Araştırmaları I* Ed. Bülent Özkan. Adana: Karahan Kitabevi, 2014.

Koçak, Mesut. "Aşinalık Vermeyip Bigâne Resmin Kullanmak ya da Büyülenme ve Şok Kıskaçında Siret-i Nebi'yi Okumak", *Sireti Surette Görmek Çalıştayı Tebliğler Kitabı.* İstanbul: Seçil Ofset, 2018.

Kumartaşlıoğlu, Satı. "Kur'an Kıssalarının Dini Edebiyata Tesirine Bir Örnek: Dastan-ı Hazret-i İbrahim", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, XXXVI, (Güz 2014): 249-277.

Kumartaşlıoğlu, Satı. "Üsküp Milli Kütüphane'de Bulunan Bir Mecmua ve Bu Mecmuadan Bir Destan: Kıssa-i Azrail Doğan, Cebrail Göğercin", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19/36 (Aralık 2016): 153-166.

Kur'an Yolu Meali. haz. Hayrettin Karaman vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Baskı, 2015.

Literature and Song of the Crusades. The Crusades Reference Library, *Encyclopedia.com.*

<https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/literature-and-song-crusades>, (11.08.2020)

Ocak, Ahmet Yaşar. "İslâm'ın Temel İnançları Etrafında Oluşan Mitolojik Kültür: İslâm Mitolojisi", *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6/1 (2009): 137-163.

Stevens, Cara J. *Superheroes of The Bible*. New York: Skyhorse Publishing, 2018.

Sutcliff, Rosemary. *Beowulf*. London: Red Fox Classics, 2013.

Şengün, Necdet. "Fakîrî ve Manzum Hikâye-i Ashâb-ı Kehf'i", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (2019): 364-392.

Şirin, Mustafa Ruhi. "Çocuk Siyeri Yazma Kılavuzu İçin Ön Bilgi Notları", *Hazreti Peygamberi Sanatla Anlatmak Sempozyumu*. 275-283. Adapazarı: SBB Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yay., 2018.

Tükmenoğlu, Dilek. "Okul Öncesi Çocukların Desenlerinde Fantezi Kurgular ve Gerçeklik Arasındaki Etkileşim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/ 52 (Ekim 2017): 833-845.

Yılmaz, Nuran. "Klâsik Türk Şiirinde Ashâb-ı Kehf: İslâmî'nin Mesnevisi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/1 (2006): 35-64.

Yonar, Gönül. *Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011.